

METEOROLOGICKÉ PRÍČINY VZNIKU POVODNÍ NA PODUNAJSKEJ NÍŽINE V ROKU 1876

Marián MELO¹, Filip CZUCZOR², Pavla PEKÁROVÁ³, Katarína MELOVÁ⁴, Adam RUSINKO², Martin GERA¹



¹ FMFI, Univerzita Komenského Bratislava

² Prírodovedecká fakulta, Univerzita Komenského Bratislava

³ Ústav hydrológie SAV, Bratislava

⁴ Slovenský hydrometeorologický ústav, Bratislava



melo@fmph.uniba.sk

Pri štúdiu archívnych dokumentov ohľadom historických povodní na riekach v povodí Nitry sme v dobovej tlači (Érsekujvár és Vidéke zo dňa 16.7.1933) objavili zmienku o existencii pamätnej tabule na povodeň z roku 1876, ktorá postihla Nové Zámky. Naším cieľom bolo zistiť lokalitu (objekt a miesto polohy), ku ktorej sa táto povodňová značka vzťahovala a tiež zistiť bližšie informácie o tejto povodni, ako je čas výskytu, jej priestorové rozloženie, celkový priebeh, príčina vzniku, spôsobené škody, ... a na základe takto získaných poznatkov stanoviť veľkosť intenzity tejto povodne na trojškálovej stupnici. Vzhľadom na absenciu hydrologických meraní na rieke Nitra v roku 1876 sme vychádzali pri štúdiu z dokumentárnych údajov (najmä dobovej tlače) a všimli sme si situáciu nielen v okolí Nových Zámkov na rieke Nitra, ale aj na ostatných riekach Podunajskej nížiny na Slovensku. V tomto období už prebiehali meteorologické merania na niektorých staniciach na Podunajskej nížine a v jej okolí (Hurbanovo, Bratislava, Sopron, Budapešť). Na ich základe prinášame tak aj meteorologické (resp. klimatologické) zhodnotenie povodne 1876 v tejto oblasti.

Érsekujvár és Vidéke 16.7.1933:

„Povodeň v roku 1876 so sebou strhla stavidlo pri Zúgove. Pri búracích prácach v roku 1933 sa zo steny starej budovy vyňala mramorová tabuľa. Práve na nej sa nachádzali informácie o spomínanej povodni. Noviny vyzývajú mestské zastupiteľstvo, aby túto tabuľu s údajmi získala pre múzeum mesta (= Nové Zámky)“



Historická podoba Arcibiskupského mlyna v Nových Zámkoch, na ktorom bola umiestnená pamätná tabuľa ohľadom povodne na rieke Nitra v roku 1876. Zdroj: Ondrej Berta, Fotoalbum mesta Nové Zámky



Súčasný stav s pozostatkami bývalého Arcibiskupského mlyna v Nových Zámkoch, na ktorom bola umiestnená pamätná tabuľa ohľadom povodne na rieke Nitra v roku 1876. Foto: M.Melo, 27.3.2024.

Na základe klimatologického zhodnotenia a analýz historických dokumentov sme zistili, že táto povodeň sa vyskytla s najväčšou pravdepodobnosťou na konci februára 1876 (medzi 21.-27.2.).

Bola súčasťou viacerých povodní, ktoré v tej dobe zasiahli Podunajskú nížinu na Slovensku (v termíne od 21. februára do začiatku marca 1876). Dokonca povodne vtedy zasiahli i značnú časť strednej Európy.



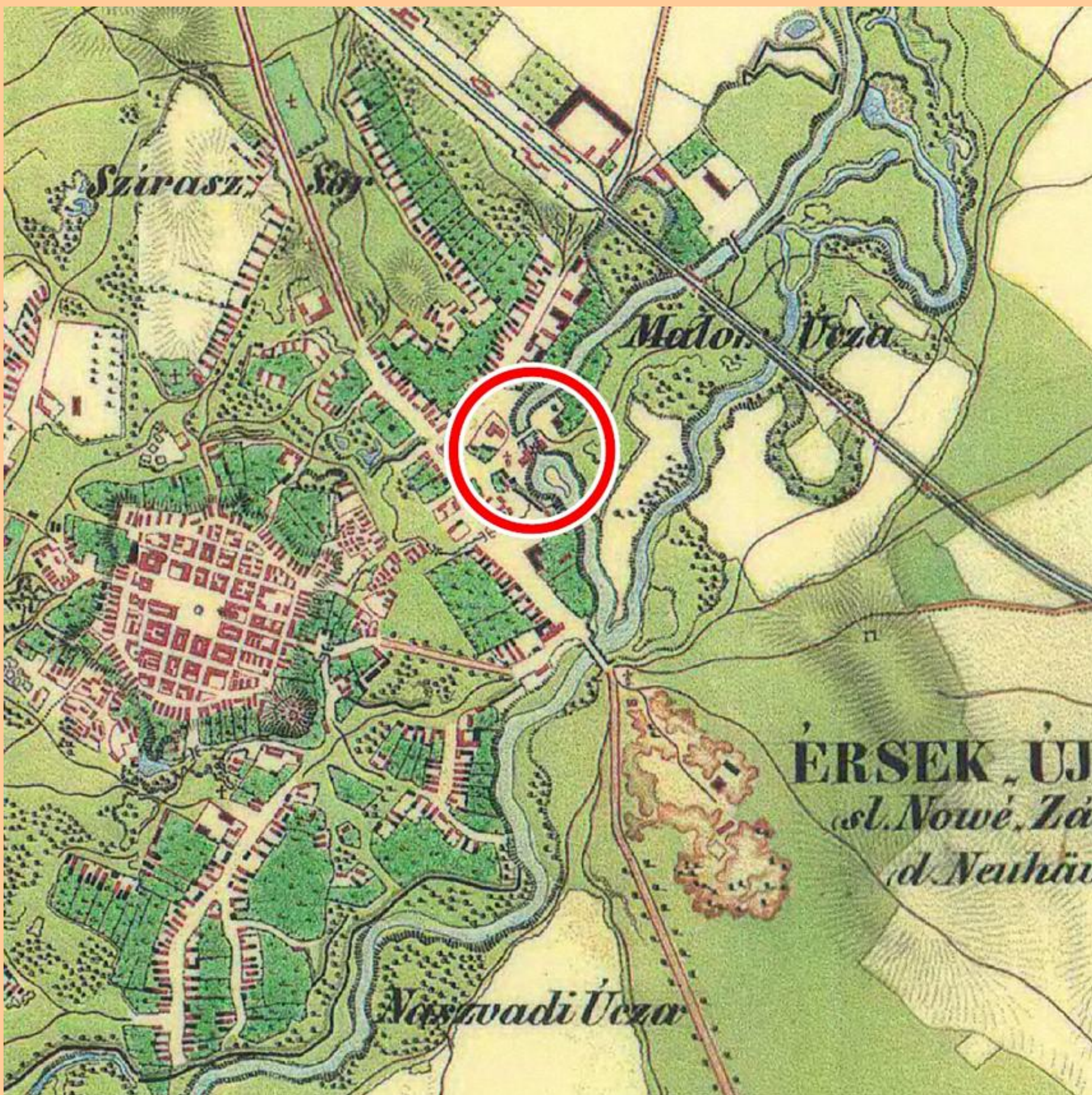
Pamätná mramorová tabuľa (výška: 70 cm x šírka: 125 cm x hĺbka: 12 cm) s informáciami o povodni z roku 1876. Zdroj: Múzeum Jána Thaina v Nových Zámkoch.

Preklad: „Mimoriadnou povodňou v roku 1876 bolo toto dielo rozbúrané a kardinálom, arcibiskupom Jánom Šimorom od základov znovu postavené.“

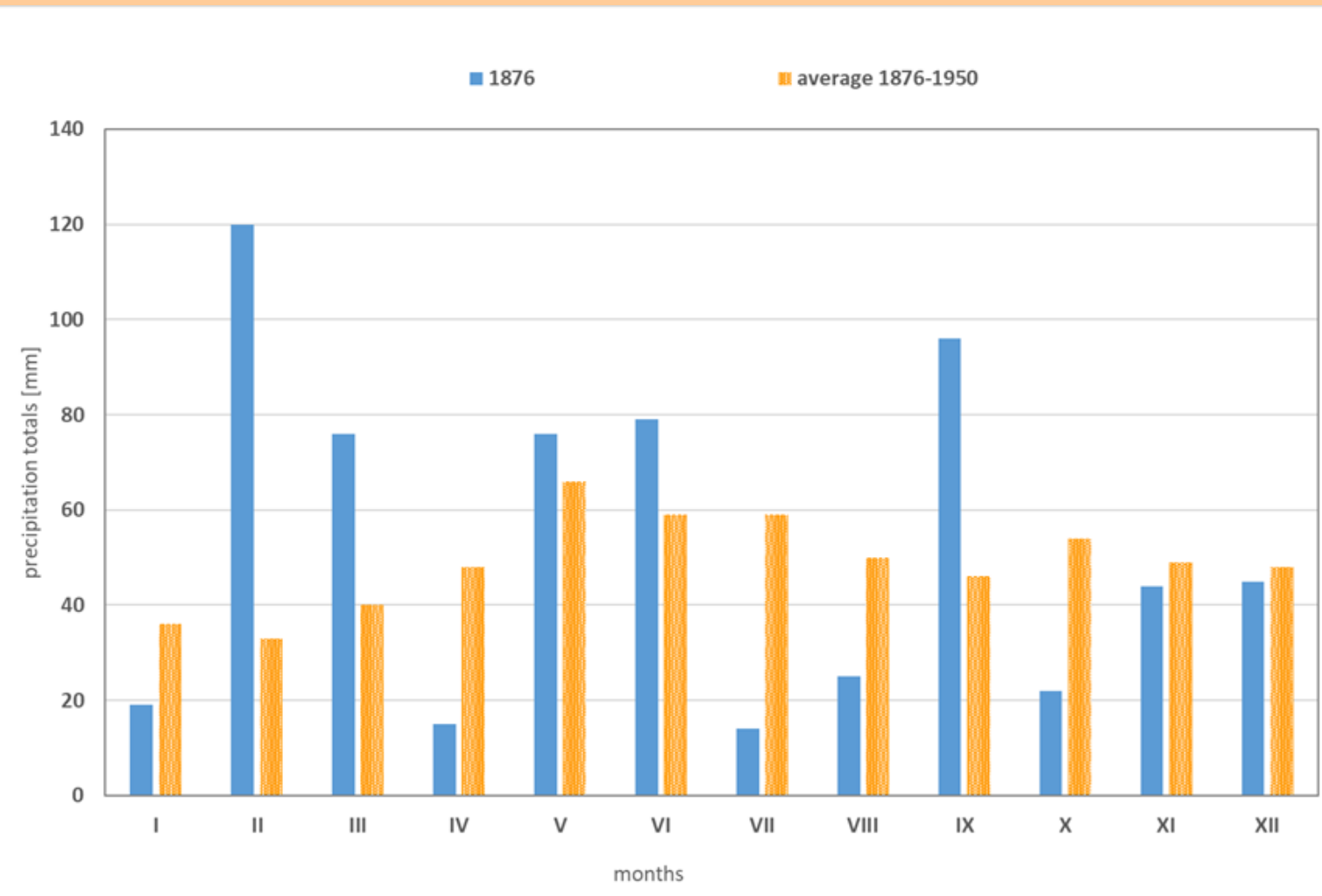
Pamätná tabuľa patrila k bývalému Arcibiskupskému mlynu.

Mlyn sa nachádzal na vytvorenom mlynskom náhone (vychádzajúcom z rieky Nitra) na vtedajšom východo-severovýchodnom okraji mesta

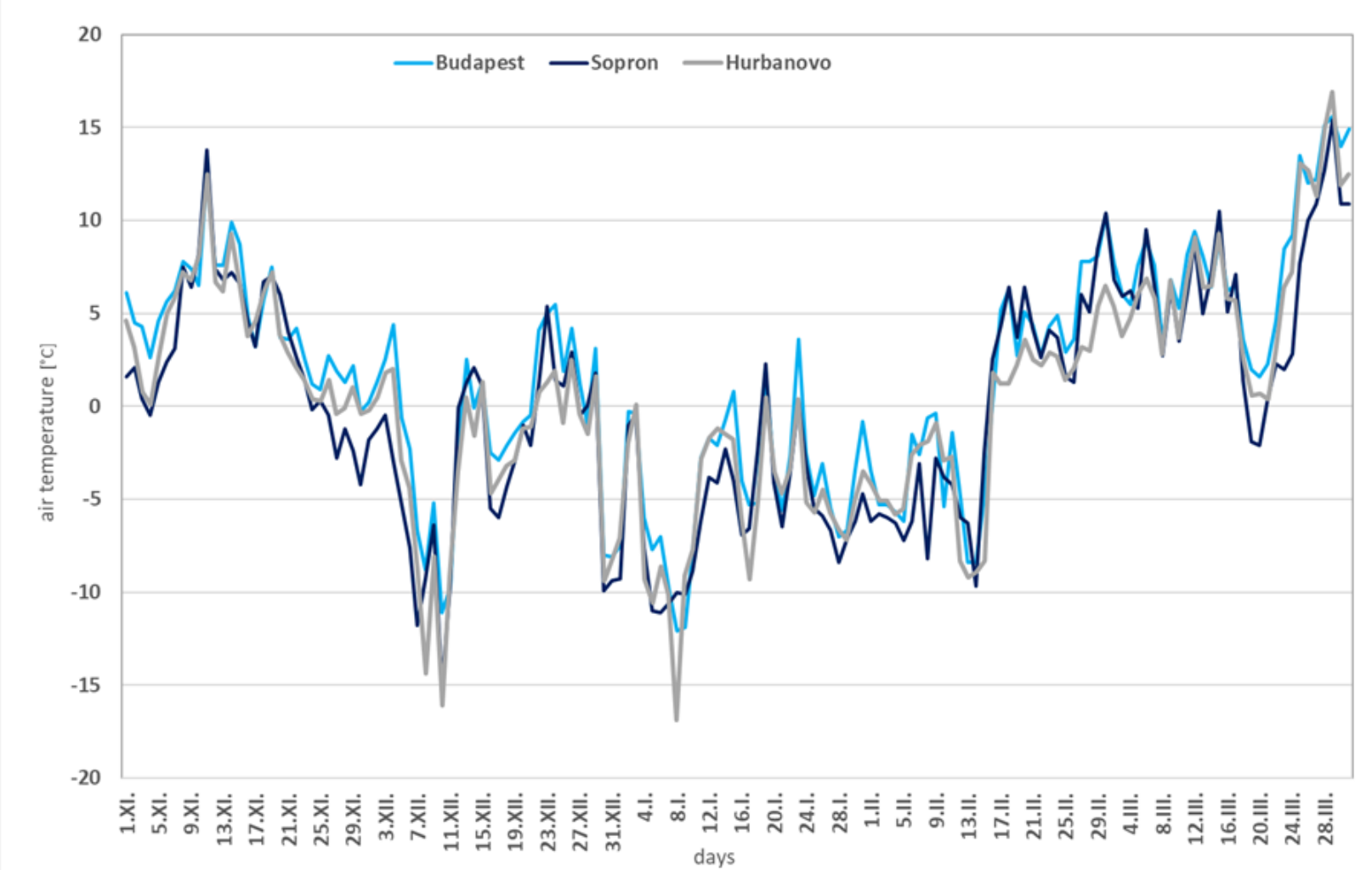
V súčasnosti sa táto pamätná mramorová tabuľa z neho nachádza v depozite Múzea Jána Thaina v Nových Zámkoch.



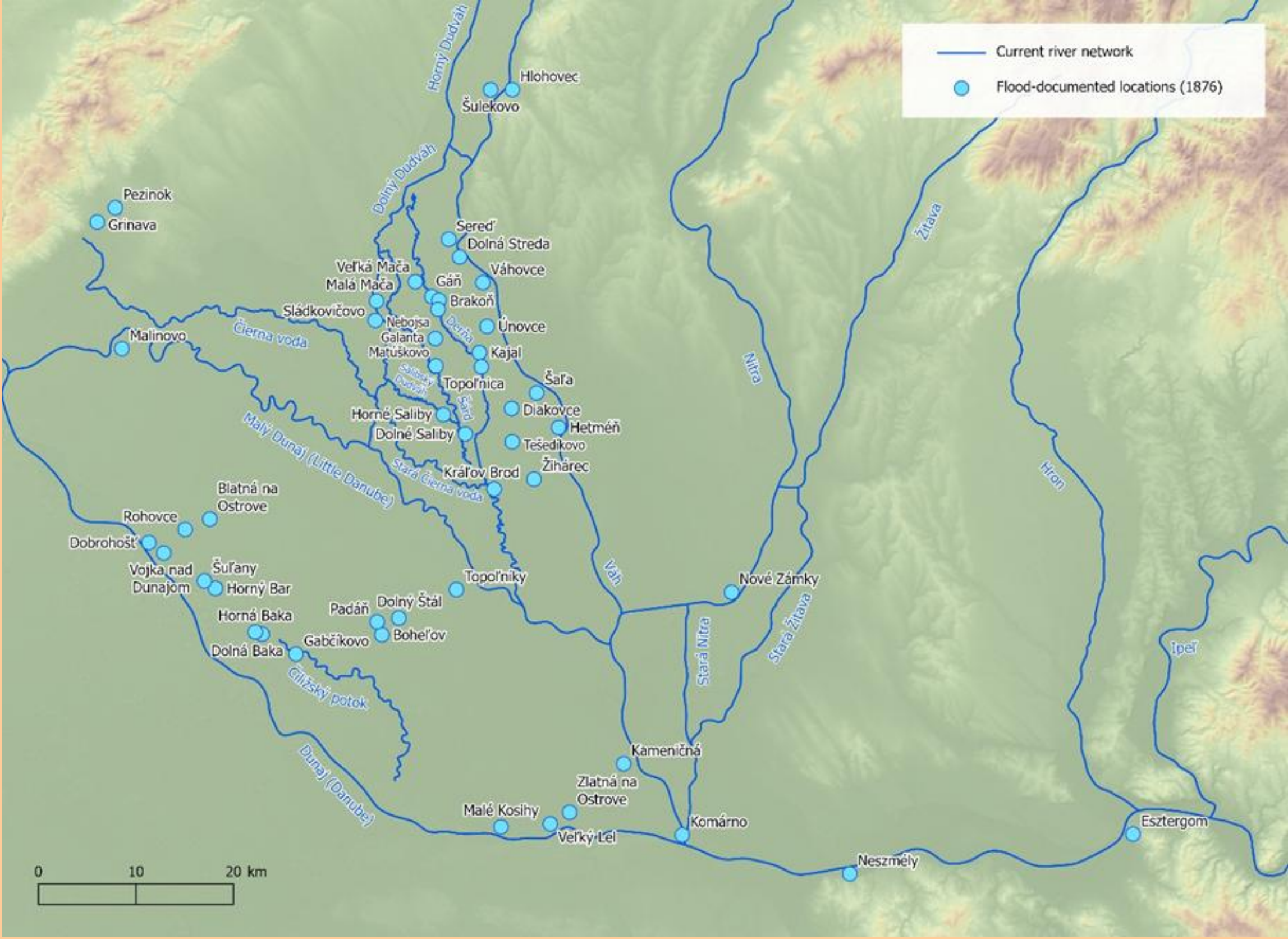
Arcibiskupský mlyn (neskôr Kleinov mlyn) v Nových Zámkoch na mape Druhého vojenského mapovania, ktoré na území južného Slovenska prebehlo v rokoch 1837-1858. Poznámka: mlyn je na pôvodnej mape graficky označený symbolom mlynskeho kola a nachádza sa uprostred nami zvýrazneného červenobieleho krúžku. Zdroj: Národný geoportál, Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky



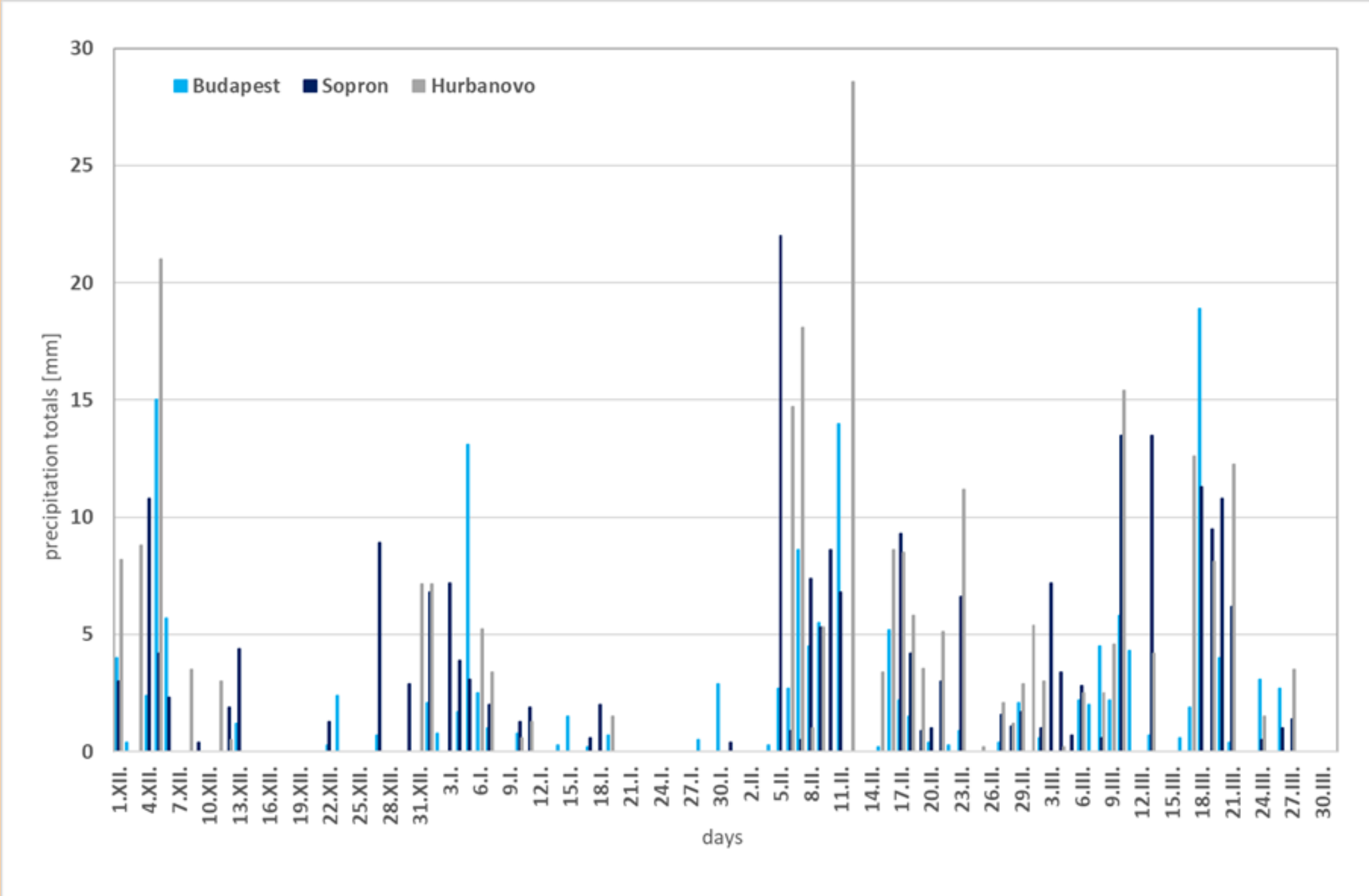
Mesačné úhrny zrážok [mm] na meteorologickej stanici v Hurbanove v roku 1876 a priemer z obdobia 1876-1950 (Zdroj: Petrovič, 1960).



Priemerná denná teplota vzduchu [°C] v Budapešti, v Soproni a v Hurbanove v období od 1. novembra 1875 do 31. marca 1876 (Zdroj: SHMÚ Bratislava, HungaroMet Magyar Meteorológiai Szolgáltató Nonprofit Zrt.)



Výskyt povodní v období od 21. februára do začiatku marca 1876 na Podunajskej nížine..



Denné úhrny zrážok [mm] v Budapešti, v Soproni a v Hurbanove v období od 1. decembra 1875 do 31. marca 1876. Zdroj: SHMÚ Bratislava, HungaroMet Magyar Meteorológiai Szolgáltató Nonprofit Zrt..

Pod'akovanie: Tento príspevok vznikol s podporou projektu APVV-20-0374 DETEKTIVES a tiež s podporou projektu agentúry VEGA grant č. 1/0245/2023.

Záver:

Dôvodom týchto povodní bolo oteplenie po tuhej zime a topenie sa snehovej pokrývky, ktoré nastalo v druhej polovici februára. V riekach plávali aj ľadové kryhy, ktoré v prípade vzniku ľadových zátaras na toku taktiež spôsobovali povodne (Dunaj). Na viacerých miestach sa k tomu pridala aj dážď.

K celkovému priebehu tejto povodne na samotnej rieke Nitra sa nám nepodarilo nájsť bližšie informácie. Viac sa dobová tlač venovala povodňovým vlnám na Dunaji, kde cez niektoré lokality prešli minimálne tri takéto vlny v pomerne krátkom čase.

Podľa dobovej tlače povodne na teritóriu Podunajskej nížiny spôsobili veľké škody. Boli zaliate desiatky obcí a miest (ich výskyt sa koncentruje najmä na západnú časť Podunajskej nížiny, na ktoré sa orientovali aj naše najdôležitejšie zdroje informácií o povodni 1876).

Zničených bolo množstvo domov, viaceré mlyny, dva veľké mosty (na Váhu v Komárne a v Hlohovci), viaceré hrádze boli pretrhnuté alebo poškodené, na mnohých miestach boli zaplavené cesty. Niektoré obce boli dokonca na pár dní odrezané od okolitého sveta a dalo sa do nich dostať iba na loď.

Vzhľadom na získané vedomosti, tieto povodne na riekach Podunajskej nížiny (vrátane rieky Nitra v Nových Zámkoch) vyhodnocujeme najvyšším 3. stupňom intenzity.

Viac v článku:

